

Inledning

Årets första nummer av *Tidskrift för rättsociologi* griper över flera fenomen av intresse för såväl rättssociologer som andra samhällsforskare som sysslar med det rättsliga. Problemet med skatteflykt i ett samhälle som måste motivera folk att betala skatten; teorier om underutveckling och strategier för utveckling; en analys av begreppet "jämförd med sinnessjukdom" och dess utveckling i den svenska straffrätten – dessa är ämnena för numrets huvudartiklar. Tillsammans visar artiklarna på bredden på det rättsociologiska problemområdet, och var för sig antyder de djupet i den rättsociologiska penetreringen av olika problem.

Jan Anderberg och Håkan Gustafsson inleder numret med en analys av Skatteflyktslagens tillkomst och tillämpning. Motsättningen mellan effektivitetskravet och rättssäkerhetskravet har präglat lagstiftningsprocessen från de första diskussionerna till den slutgiltiga lagtexten, och genomsyrar också den offentliga debatten om skattekontroll. Den slutliga kompromissen mellan dessa båda krav får enligt författarnas empiriska fynd konsekvenser för tillämpningen av lagen. Teoretiskt diskuteras detta i termer av motivation; författarna introducerar ett internt och ett externt motivationsbegrepp, i ett försök att bredda Jürgen Habermas' tolkning av kristendenser i samhället. De rättsvårdande myndigheternas motivation att tillämpa lagen diskuteras, och motivationsbristens möjliga konsekvenser analyseras. De empiriska fynden visar att lagen har en mycket begränsad effekt när det gäller att komma åt skatteflykten i samhället.

William Miller, rättsantropologisk forskare, tar i sin artikel utgångspunkt i en ny bok om utvecklingsteorier och -strategier i tredje världen. Miller lotsar läsaren genom ett landskap av ekonomiska och sociologiska modeller för framgångsrik utveckling i tredje världen, de flesta hämtade från Sydostasiens utvecklingsländer, och samtliga med målet att skapa samhällen som så exakt som möjligt efterliknar de utvecklade samhällena i Väst. Paradexemplet är Singapore, och Miller ägnar utvecklingen där särskild uppmärksamhet. Hans kritiska granskning skrapar bort den glättade ytan och visar på utvecklingens baksida: den inhemska kulturens undergång och en stark rättslig repression.

Henrik Belfrage har i en tidigare artikel (vol 3 1986 nr 2) påvisat de nymoralistiska inslagen i den svenska straffrättsdebatten. I sin nya artikel tränger han djupare in i ämnet och redovisar utvecklingen av begreppet "jämställd med sinnessjukdom". Problemet med den straffrättsliga behandlingen av personer som inte fullt ut kan göras ansvariga för sina handlingar har tagit sig uttryck i ständiga diskussioner kring och revideringar av de relevanta lagtexterna. Belfrage urskiljer två skolbildningar, som vid olika tidpunkter dominerat debatten och satt sin prägel på lagstiftningen. Den ena hävdar att "jämställd med sinnessjukdom" ska gälla vid tidpunkten för den brottsliga handlingen, medan den andra hävdar att bedömningen ska göras efter vårdbehovet vid lagföringen. Den första skolan utgår från en rättsordning byggd på vedergällning och moraliskt ansvar, den andra från ett humant straffrättstänkande där påföljden ses som ett led i brottslingens återanpassning till samhället. Belfrages skarpsinniga analys av kampen mellan de två skolorna utmynnar i en kritisk granskning av det senaste utredningsförslaget rörande psykiskt störda lagöverträdare.

Vi får slutligen en rapport av Karen Leander från 1986 års konferens med *The European Group for the Study of Deviance and Control*, som var förlagd till Spanien. Temat för konferensen var "De medborgerliga rättigheterna, den offentliga åsiktsbildningen och staten", och Leander summerar aktuella tendenser inom den kritiska kriminologin i Europa.